

His
toria
scholas
tica

2022
8

Mezinárodní časopis
pro dějiny výchovy a vzdělání

International Review
for History of Education

Národní pedagogické muzeum
a knihovna J. A. Komenského

Technická univerzita
v Liberci

Praha 2022

Historia scholastica

Číslo 2, prosinec 2022, ročník 8

Number 2, December 2022, Volume 8

Vedoucí redaktor *Editor-in-chief*

prof. PhDr. Tomáš Kasper, Ph.D. (tomas.kasper@tul.cz)

Zástupkyně vedoucího redaktora *Deputy Editor*

PhDr. Markéta Pánková (pankova@nmpk.cz)

Redakční rada *Editorial Board*

prof. PhDr. Martin Holý, Ph.D. (Historický ústav Akademie věd ČR)

doc. PhDr. Dana Kasperová, Ph.D. (Technická univerzita v Liberci)

prof. PhDr. Milena Lenderová, CSc. (Univerzita Pardubice)

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc. (Univerzita Pardubice)

doc. Mgr. Jaroslav Šebek, Ph.D. (Univerzita Karlova v Praze a Akademie věd ČR)

doc. PhDr. Růžena Váňová, CSc. (Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze)

Mgr. Magdaléna Šustová (Muzeum hlavního města Prahy)

Dr. Marta Brunelli, Ph.D. (Università di Macerata)

prof. Dr. Antonella Cagnolati (Università di Foggia)

prof. Dr. Marcelo Caruso (Humboldt Universität Berlin)

prof. Dr. Lucien Criblez (Universität Zürich)

prof. Andreas Fritsch (Deutsche Comenius Gesellschaft)

prof. Dr. Gerald Grimm (Universität Klagenfurt)

prof. Dr. Andreas Hoffmann-Ocon (Pädagogische Hochschule Zürich)

prof. PhDr. Blanka Kudláčková, Ph.D. (Trnavská univerzita v Trnavě)

prof. Dr. Eva Matthes (Universität Augsburg)

prof. Dr. András Németh (Eötvös Loránd Tudományegyetem Budapest)

prof. Dr. Jürgen Oelkers (Emeritus Professor Universität Zürich)

prof. PhDr. Jaroslav Pánek, DrSc., dr.h.c. (Historický ústav Akademie věd ČR)

prof. Dr. Simonetta Polenghi, Ph.D. (Università Cattolica del Sacro Cuore Milano)

prof. Dr. Edvard Protner (Univerza v Mariboru)

prof. Dr. Dr.h.c. Ehrenhard Skiera (Univ. Prof. a.D. Europa-Universität Flensburg)

Výkonná redaktorka *Executive Editor*

Mgr. Lucie Murár (murar@nmpk.cz)

Vydavatelé *Publishers*

Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského

Valdštejnská 20, 118 00 Praha 1, Česká republika, IČ 61387169, www.nmpk.cz

Technická univerzita v Liberci, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická

Studentská 1402/2, 461 17 Liberec 1, Česká republika, IČ 46747885, www.tul.cz

Obálka a grafická úprava *Cover and Graphic Design*

Pavel Průša

Sazba *Type Setting*

Mgr. Lucie Murár

Tisk *Printed by*

Tiskárna PROTISK, s. r. o., Rudolfovská 617, 370 01 České Budějovice, Česká republika

Časopis *Historia scholastica* vychází 2x ročně.

Historia scholastica is published twice a year.

Indexováno v *Indexed in*

SCOPUS, ERIH+, DOAJ, EBSCO, Ulrich's Periodicals Directory

ISSN 1804-4913 (print), ISSN 2336-680X (online)

Číslo registrace MK ČR E 22258

Obsah

Contents

Úvodník	5	— Tomáš Kasper & Markéta Pánková
Editorial		
Studie	11	The Concept of German <i>Bildung</i> as a Realization of the Hero Archetype — Till Neuhaus & Michaela Vogt
Studies	31	Wandel von Deutungsmustern in Lehrerkollegien – Übergänge, Transitionen und das Problem der Generationen <i>Changing Patterns of Interpretation among Teaching Staff – Transitions and the Problem of Generations</i> — Wilfried Göttlicher
	51	First Communion in Early Twentieth-century Italy: a Rite of Passage within Childhood — Paolo Alfieri
	69	Einweihungszeremonien als Übergangsriten in jüdischer Aufklärung und Reformbewegung. Drei Fallbeispiele <i>Initiation Ceremonies as Rites of Transition in Jewish Enlightenment and Reform Movement. Three Case Studies</i> — Uta Lohmann
	95	Tutors and Home Teachers – a Transitional Position in the 19th Century — Richard Pohle
	113	Abnehmende Bedeutung des Übergangs zwischen Kindes- und Jugendalter durch vermehrte Lateinschulbildung im Mittelalter? <i>Decreasing Importance of the Transition from Childhood to Adolescence through Increased Latin Schooling in the Middle Ages?</i> — Christiane Richard-Elsner

**Studie
Studies**

- 131 A Woman in the Polish Model of Sex Education in the Stalinist and Post-Stalinist Period
— Dorota Pauluk
- 145 Museumspädagogik im digitalen Raum und die Pandemiezeit – ihre transitiven Prozesse und Rituale
Museum Education in the Digital Space and the Pandemic Period – its Transitive Processes and Rituals
— Katalin Kempf, Beatrix Vincze & András Németh
- 171 Obraz člověka a výchovy v Esejích Michela de Montaigne
The Concept of Man and Education in Michel de Montaigne's Essays
— Martin Strouhal

**Zprávy
Reports**

- 195 ISCHE 43 Milan. Histories of Educational Technologies. Cultural and Social Dimensions of Pedagogical Objects. Aims and Results
— Simonetta Polenghi & Anna Debè
- 199 Report from the General Conference ICOM
— Jakub Seiner
- 205 Zpráva o konferenci: 12. sjezd historiků České republiky. Několik zamyšlení nad postavením dějin vzdělanosti
— Jan Šimek, Petr Matějček & Tomáš Kasper

Zpráva o konferenci: 12. sjezd historiků České republiky. Několik zamyšlení nad postavením dějin vzdělanosti

Jan Šimek^a

Petr Matějček^b

Tomáš Kasper^c

^a Národní pedagogické muzeum a knihovna
J. A. Komenského, Praha
simek@npmk.cz

^b Národní pedagogické muzeum a knihovna
J. A. Komenského, Praha
matejcek@npmk.cz

^c Univerzita Karlova, Katedra pedagogiky;
Technická univerzita v Liberci, Katedra
pedagogiky a psychologie

DOI 10.15240/tul/006/2022-2-012

Sjezd historiků je vrcholným profesním setkáním českých historiků a historiček, které se koná jednou za pět let. Ve dnech 20.–22. září 2022 se konal již 12. Sjezd historiků, tentokrát v Ústí nad Labem. Organizátorem akce bylo Sdružení historiků ČR ve spolupráci s Univerzitou J. E. Purkyně v Ústí nad Labem.

Sjezd byl rozdělen na hlavní zasedání a volné panely. Témata hlavních zasedání se zaměřovala na obecné otázky historické práce, postavení historiografie mezi ostatními společenskými vědami a potažmo i na význam historiografie pro celou společnost.

Vedle tří panelů hlavních zasedání (první se ohlížel za třemi desetiletími historického bádání v ČR, druhý se věnoval historii ve veřejném prostoru a třetí významu humanitního vzdělání v dějinách) se konalo několik diskuzních kulatých stolů, které nabízely debaty o rozmanitých otázkách (od etiky historické práce přes vztah české společnosti k historii a populistickému zneužívání historie až po pohled německých historiků na českou historiografii). Referáty, které zazněly na hlavním zasedání, budou vydány tiskem buď ve *Sjezdovém protokolu*, nebo na stránkách *Českého časopisu historického*.

Mezi třemi panely hlavního zasedání byl zařazen i panel Význam humanitního vzdělávání v dějinách, který se svým zaměřením na

dějiny vzdělanosti nejvíce blížil výzkumným tématům, jimž se věnuje i Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského v Praze (NPMK). V rámci prvního bloku tohoto panelu vystoupil Tomáš Kasper s příspěvkem *Humanitní vzdělání v meziválečném Československu – ztráty a zisky středoškolského vzdělávání*. Příspěvek poukázal, jak stavěla intenzivní modernizace tehdejší společnosti ideály „klasické humanitní“ vzdělanosti, dědictví gymnaziálního (humboldtovského) vzdělávání druhé poloviny 19. století, do defenzivy. Tím byla otřesena i premisa „formálního vzdělávacího významu“, tedy role latiny a řečtiny jako předmětů, jež měly za úkol obecně utvářet a rozvíjet schopnosti, které pak humanitně vzdělaný člověk měl dokázat uplatnit při řešení jiných problémů a úkolů. Přes tento vývoj však v meziválečném období nebyl význam humanitní vzdělanosti zpochybňován. Byly kritizovány cíle a podoby klasické humanitní vzdělanosti (19. století), humanitní vzdělávání jako takové odmítáno nebylo. Příspěvek konstatoval, že profesori středních škol, v úzké spolupráci a v dialogu s univerzitními zástupci, nevycházeli z neměnné formulace či definice humanitního vzdělávání „an sich“, a naopak pěstovali a rozvíjeli velmi otevřenou diskusi o cílech a prostředcích středoškolské vzdělanosti. Přitom dokázali úspěšně vyrovnávat aspekty odborně oborové, pedagogické, didakticko-metodické či psychologické. Dařilo se jim srozumitelně oslovit širší spektrum společnosti a obhájit svůj pohled na význam středoškolské vzdělanosti, jelikož napomáhali v diskusi řešící širší společenské i pedagogické problémy doby.

Další příspěvky tohoto prvního bloku se týkaly postavení humanitních věd v 19. a 20. století a rovněž duchovní složce přítomné v humanitní vzdělanosti (příspěvky Jiřího Peška *Humanitní vědy a vzdělanci v 19. a 20. století* a Tomáše Petráčka *Duchovní komponenta humanitního vzdělání a společnost v minulosti a dnes, bez nostalgie a ideologizace*). Navazující blok tohoto panelu diskutoval problematiku tematizace historie a holocaustu, respektive jak o holocaustu učit, zprostředkovávat toto „kulturní trauma“ a jak o něm hovořit ve veřejném prostoru (muzea) a ve školním vzdělávání (Kateřina Králová – *Historie beze svědků? Humanitní vědy, holocaust a jeho relevance pro dnešní společnost*). Postavením významu humanitního vzdělávání v kritice současných

vzdělávacích proměn a „refořem“ a v širší společenské diskusi se zabýval poslední příspěvek tohoto panelu (Pavel Mücke – *Teorie /ne/vzdělanosti po česku? Malá úvaha nad postavením humanitních věd v české společnosti po roce 1989*).

Panel tak dokázal rekonstruovat a hlouběji diskutovat roviny významů humanitní vzdělanosti v dějinách a zároveň se velmi interdisciplinárně zamýšlel nad současnými možnostmi humanitní vzdělanosti. Současné snahy o osobnostní rozvoj žáků, o otevřenost žáků vůči rozdílné kultuře a zároveň důraz na jejich kritičnost, o rozvoj jejich zdravého sebevědomí nelze realizovat bez rozvoje kompetencí, které humanitní vzdělanost významně podporuje.

Volných panelů bylo celkem 40 a jejich tematický rozptyl byl nesmírně široký. Pro potřeby tohoto textu by nebylo účelné přinášet výčet všech projednávaných témat, omezíme se proto na představení několika panelů, na kterých byli přítomni odborní pracovníci Národního pedagogického muzea a knihovny J. A. Komenského. Předem je třeba poznamenat, že přes uvedenou tematickou pestrost nebyl ani jeden z volných panelů zaměřen přímo na dějiny školství. Panely, o kterých bude referováno, však souvisely buď s otázkami pedagogiky, nebo využitím muzejních sbírek.

Volný panel s přímým vztahem k pedagogice nesl název *Jak na historické vzdělávání v době postfaktické aneb Proč se mám učit dějepis, když ho mám celý v telefonu?*. Garantem panelu rozděleného do čtyř bloků byla Asociace učitelů dějepisu. Díky tomu mezi konferenčními příspěvky převažovala témata úzce spojená s učitelskou praxí. Teoretickým zamyšlením nad vyučováním dějepisu a přehledovým příspěvkům o postavení dějepisu v české škole byl vyhrazen první blok (příspěvek *Úloha historické edukace ve školním vzdělávání po roce 1989* od Zdeňka Beneše či *Proměny výuky dějepisu pohledem analýzy školních vzdělávacích programů* od Miroslava Jirečka), následující část bloku obsahovala příspěvky postavené na zkušenostech z výuky (např. příspěvek Pavla Martinovského *Pokud měníme pojetí výuky dějepisu, neměli bychom změnit i formy hodnocení?* nebo příspěvek Marka Fapša *„Kdyby Heydrich přežil atentát...“ Kontrafaktuální dějiny v didaktice dějepisu*) a další bloky již byly moderovanou diskuzí s odborníky z praxe o možnostech využití

nových metod ve výuce dějepisu. Záměrem panelu bylo vymezit úkoly a problémy, které současná společenská situace přináší výuce dějepisu. Příspěvky se pokoušely podívat na situaci výuky dějepisu z různých úhlů pohledu: jednak z pohledu žáka (tj. pokládaly otázky, co vlastně znamená „umět“ dějepis a čím se vyznačuje historicky /ne/gramotný člověk), jednak z pohledu učitele (jaké dovednosti by měli mít učitelé a učitelky dějepisu a jak má vypadat jejich vzdělávání, v čem se má lišit příprava učitelů základních a středních škol), nakonec potom z pohledu celé společnosti (co je a co není ve výuce důležité a proč).

Další z představovaných volných panelů neměl sice vztah k pedagogice, ale v rámci jeho záběru se nabízelo využití části sbírek Národního pedagogického muzea a knihovny J. A. Komenského, proto v rámci něj aktivně vystoupil odborný pracovník NPMK Petr Matějček. Volný panel s názvem *Displaced Persons jako fenomén i badatelská otázka* byl věnován tematice osob přemístěných po druhé světové válce (angl. Displaced Persons), jež je v prostředí české historiografie poměrně nová a bývá často spíše přidružována k jiným badatelským tématům. Uspořádání samostatného panelu proto bylo nejen příležitostí k výměně nových poznatků v bádání a k reflexi dalších možností výzkumu, metodologie, pramenů a interpretace, ale též k samotnému fyzickému setkání badatelů v této problematice.

Celý tento panel byl rozdělen do tří částí. V nich po úvodním referátu garantky panelu Jany Kasíkové zaměřeném na dosavadní shrnutí a zhodnocení vědeckých výstupů s tematikou Displaced Persons zazněly další příspěvky, jež svým zaměřením korespondovaly s širokým spektrem témat, s nimiž se můžeme v tomto již desítky let rozvíjejícím se směru bádání setkat.

Máme-li zmínit alespoň některé z nich, jsou to např. příspěvky Dany Vedry, v němž shrnula dosavadní bádání v problematice nucené vnitřní migrace obyvatel v důsledku rozšiřování vojenských cvičišť v Čechách a na Moravě v letech 1940–1960, Martina Nekoly pojednávající o českých emigrantech a jejich mikrosvětě v uprchlických táborech po roce 1948 nebo Niklase Perziho o osudech Displaced Persons v Rakousku mezi lety 1945–1946. Velkou míru interdisciplinarity pak podtrhl příspěvek historičky umění Zuzany Duchkové o československých

a německých výtvarných umělcích, kteří před rokem 1939 žili v Československu, a jejich zkušenostech v exilu ve Velké Británii během druhé světové války. S příspěvkem zde vystoupil i pracovník Národního pedagogického muzea a knihovny J. A. Komenského Petr Matějček, jenž zde přednesl referát, v němž představil prameny uložené v Archivu Přemysla Pittra a Olgy Fierzové z Národního pedagogického muzea a knihovny J. A. Komenského a možnosti jejich využití pro studium problematiky Displaced Persons.

Závěrem zbývá doplnit několik základních statistických údajů. Sjezdu se zúčastnilo 588 historiků a historiček, kteří pronesli a vyslechlí 425 referátů rozdělených do 3 hlavních sekcí a 40 volných panelů. Rozptýl témat volných panelů byl velice široký, sjezdový výbor však zmíněných 40 tematických sekcí vybíral z bezmála 80, které byly původně navrženy. Mezi volnými panely převažovala témata spojená s moderními a soudobými dějinami a s novými badatelskými metodami, naopak spíše stranou stála témata ze starších dějin a problematika pomocných historických věd.

Sjezd bezpochyby splnil svůj účel, kterým je nejen samotné prezentování různých badatelských témat a metodických přístupů, ale i jedinečná příležitost k osobnímu setkání větší části představitelů české historické obce a s tím spojená možnost navazování nových kontaktů a tříbení názorů v podnětných a formujících debatách.